Чурапчыга күн тахсар!

12+

САНГА ОЛОХ

100 ЛЕТ ЯАССР 1922-2022

Чурапчы улууһун хаһыата | Тохсунньу 27 күнэ, 2023 сыл, бээтинсэ | № 3 (11880)

стр. 3

ТЫЛ – САЛАЙААЧЧЫГА

Тапталлаах Чурапчыбыт, 375 сылыван!

стр. 5

БАЙЫАННАЙ ЭПЭРЭЭССИЙЭ

Александр Жирков Москвааҕа госпиталга сытар байыастары көрүстэ

стр. 6

СЭРГЭХ ДЬАҺАЛ

«Буочардар... буочардар...» күрэхтэһиҥ кыайыылаахтара аатаннылар

стр. 2

Успуорт төлөннөөх тэрийээччитигэр анаммыт мунньах буолла

ТЭТТИК СОНУННАР

СӨ Ил Дархана Чурапчыгтан байыаннай эпэрээссийэ кыттыылааҕын ийэтин кытары кэпсэттэ

СӨ Ил Дархана Айсен Николаев байыаннай эпэрээссийэ кыттыылааҕын ийэтэ, Аҕа дойду буойуннарын дьиэ кэргэттэрин эрэгийиэнээҕи комитиэтин салайааччытын Светлана Диодорованы-Лаврентьеваны кытта көрсөн, байыаннай дьайыы кыттыылаахтарыгар, бойобуой дьайыы бэтэрээннэригэр, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр комо, ойоҕуол миэрэлэрин туһунан кэпсэттилэр.

Байыаннай сулууспалаахтар интэриэстэрин комуоскээһинигэ үлэлии сылдьар уопсастыбанныктар үлэлэрин хайысхатыгар тохтоотулар.

Аҕа дойду буойуннарын дьиэ кэргэттэрин комитиэтэ дойду 80 сылыгын түмэр. Комитиэт тутулун бастакы түмүүлэригэр бигэргэппиттэр, эрэгийиэнээҕи комитиэттэри тэрийбиттэр. Ил Дархан Айсен Николаев эрэгийиэнээҕи комитиэккэ бары өттүнэн комо оноһуллуоҕа диэн эттэ.

Дьокуускайга дьоһун дьоро тэрээһин ыытылынна

Тохсунньу 24 күнүгэр Саха тыйаатырыгар Эриллик Эристиин торообүтэ 130 үбүлүйдээх сылын түмүктүүр уонна революционер Г.С. Яковлев-Кыра Хабырыыс торообүтэ 130 сылыгар аналлаах «Олох иккки үөрэх иккки биир кинигэхтэр» дьоро көмөҥ буолла. Манна Чурапчыттан биир дойдулаахтарбыт, улууспут соҕуруу сытар нэйилиэктэрин дьоно-сэргэтэ сыыппыттылар. Улахан дьаһалга Эриллик Эристиин тутта сылдьыбыт малларын, Чакыр уустарын уонна пистэлиньэтэрин оноһуктарын быыстапката тэриллибит. Бу күн Олонхо тыйаатырын артыыската Анастасия Алексеева, кини балта Сайаана Попова кыттыыны ылбыттар.

Киэһэ 18 чаастан суруйааччы «Маарыкчаан ыччаттара» арамаатынан испэктээк буолла. Испэктээги үүс дьон сэҥээрэ-сэргии көрдө.

«Снежный барс» түмүктүүр түһүмэҕэ Чурапчыга буолуоҕа

Дьокуускай куорат уокуруктарыгар уонна өрөспүүбүлүкэ улуустарыгар «Снежный барс» байыаннай-ыспартыымбынай оонньуу муниципальнай түһүмэхтэрэ тохсунньу-олунньу ыйдарга ыытыллаллар. Оонньуу түмүктүүр түһүмэҕэ Чурапчы сэлиэнньэтигэр кулун тутар 29 — 31 күннэригэр буолуоҕа.

Быйылгы эдэр патриоттар оонньуулара байыаннай дьайыыга кытта сылдьар «Боотур» этэрээкэ анаммыаҕа.

Күрэхтэһиигэ оскуола уонна профессиональнай, эбии үөрэхтээһин тэриллэлэрин, байыаннай-патриотическай кулууттар, юнармейскай этэрээттэр хамаандалара кытталлар. Саматан эттэххэ, "Снежный барс" оонньуута Чурапчы улууһун сүүмэрдэммит хамаандата иккки сыл субуруччу ылаһыылаах буолбута.

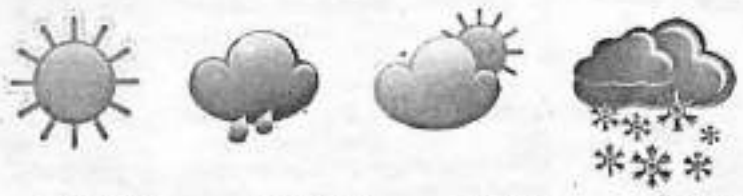

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Тохсунньу 27 күнэ БЭЭТИНСЭ	Тохсунньу 28 күнэ СУБУОТА	Тохсунньу 29 күнэ БАСКЬҺЫАННЬА	Тохсунньу 30 күнэ БЭНИДИЭННЬИК	Тохсунньу 31 күнэ ОПТУОРУННЬУК	Олунньу 1 күнэ СЭРЭДЭ	Олунньу 2 күнэ СЭРЭДЭ
-41° -46°	-41° -47°	-42° -49°	-43° -47°	-40° -41°	-38° -42°	-37° -44°

ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэрэ

Тохсунньу 16 күнэ. Ил Дархан Дьокуускайга Ороспүүбүлүкэтээҕи онкологическай диспансеры тутуу хаамыытын кордо, сүбэ мунньаҕы ыытта. Дойду Бэрэсидиэнэ Владимир Путин ойоон, федеральнай кинигэн эбии үп коруллубутун бэлиэтээтэ. Тутуу 81% бүппүт. Ис оттүгэр үлэ барар, онно тэнэ инфраструктурата оноҕоҥуллуоҕа, анал тиэхиньикэни туруоруохтара. Болдьоҕун иннинэ эбийиэги тутар былааннаахтар. Айсен Николаев быйыл үлэҕэ киллэрэр соругу туруорда. Итиннэ каадыыннан, ол иһигэр тиэхиньикэни корор үлэлиттэриэн, хаачыйыыны быһааларга этте. Кинн 180 куойкалаах, күнүгэ 210 киһини корор кыахтаах поликлиникалаах, уопсай иэнэ – 25,6 тыһыынча кв.м. Дьиэ 4 блоктаах: бастакыта - поликлиника, иккиэҕэ – электроэнергия блоктар, үһүөҕэ, тордуҕэ – станциялар.

Тохсунньу 17 күнэ. Ил Дархан «Россия24» ханалга ГТРК «Саха» быһа эфиргэ кыттан, нэһилиэнньэ ыйытыллыарыгар эппиэттээтэ. Ситэриллэҕэ былаас нэһилиэнньэ иннигэр сыл түмүгүнэн отчуота миэстэтигэр, хас биирдии нэһилиэги хабан туран буолуо диэн этте. Отчуоттар олуннуу саҥатыгар саҕаланан баран, күүн тутарга түмүктэниэхтэрэ. Бүтэһигэр бырабыыталыстыба телеканалга быһа эфиргэ тахсыаҕа.

Олуннуу 27 күнүнэн күүн иннэр 3 күнүгэр диэри Бырабыыталыстыба бэрэсэдэхитэлэ Андрей Тарасенко Чурапчыҥа отчуотунуоҕа.

Айсен Николаев анал байыаннай дьайыыҥа кыттар, дойдуларыгар тоннон кэлэн доруобуйаларын чолугэр түһэрэ сылдьар байыастарга уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр оноҕуллар көмө туһунан кэпсээтэ. Байыаннай дьайыылар буола турар сирдэригэр баар тирэх пуунар бэрэстэбиитэллэрэ миэстэтигэр тиийбит баҕыылкалары тиһигин быспакка тиэрдэллэр. Экипировканан, анал приборданнан байыаннай сулуустаах-тар хаачыллаллар. Мэдиссинэ тэриллэригэр анал чолугэр түһэрии куойкалара аҕыллан, эмтэйбит байыастарга эмтэниэ барар. Уонпускаҕа кэлбит байыастар бэйэлэрин баҕаларынан тургэтэтиллибит мэдиссиниэ оногуун ылаалар. Үйэлҕаны чолугэр түһэриигэ психологическай комо кин- ии кодьүүстээх үлэни оногор, байыастарга уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр 5 тыһ. тахса психологическай комо оноҕуллуна. Ил Дархан бырабыыталыстыбаҕа психологическай кини дьиэтин-уотун, үлэтин-хамнаһын кэгэтэр, усулуо- буйатын туһсарар соругу туруорбутун бэлиэтээтэ.

Салгыы Айсен Николаев бу сылга социальнай эбийиэктэри тутуу тэтимэ аччаабатын, ол курдук 21 өскуола тутуллара былаанныарын, ол хаһаайыстыаҕар да эбэх кордорүү буоларын туһунан этте. Маны тэнэ быйыл 6 уһуйаан үлэҕэ киириэҕэ. «Азия оҕолоро» аан дойдутааҕы испартыыбынай оонньуулары корсо, Дьокуускайга икки испартыыбынай комплекс тутуллуоҕа, успуорт бары улахан эбийиэктэрэ оромуоннэниэхтэрэ. Сайыннты VIII «Азия оҕолоро» Дьокуускайга 2024 сыл бэс ыйын 25 күнүттэн от ыйын 7 күнүгэр диэри буолуохтара. Номнуо Азия дойдулара кыттарга баҕалаахтарын биллэрэн эрэллэр. Саҥардыы ылыллыбыт быыбарынан Белоруссия хамаандата бу күрэхтэһиигэ кыттыан сөп.

Тохсунньу 17 күнэ. Ил Дархан бырабыыталыстыба нэһилиэнньэҕэ отчуотун иннинэ ситэриллэҕэ былаас уорганнарын салайаачыларыгар үлэлэрин түмүгүнэн сыана туруорбуттарын ааннаннэрэ. Ил Дархан уонна бырабыыталыстыба дьаһалтага 7 киритиэрийиэн 24 кордоруулуу сыаналаабыт, ол иһигэр салайар салаатын кордоруулэрэ, уопсастыбаннаһы кытта үлэлэһии, дьон ааҕыыларыгар тэриллэ сервистэрин туһаайыы, биргэ үлэлиир хамаандатын салайыы хаачыстыбата. «4» уонна онтон үрдүк сыананы 7 салайаачы ылыбыт, ол иһигэр Үлэ уонна социальнай сайдыы министиэристибэтэ, Нэһилиэнньэ олоҕор-дьаһаҕар куттал суох буолуутун хаачыйар уонна дьарыктаах буолуутун судаарыстыбаннай комитиэттэрэ, Москватааҕы бастайаннай бэрэсэдиэстибэ. Салайаачылар аттаардарыттан ордуктара «3»-тэн «4» диэри сыаналаах ылылларе. Аныгыс сыанабыл кыбаартал түмүгүнэн ыытыллыа.

Тохсунньу 18 күнэ. Ил Дархан «Туймаада» агрохолдинг сылдьаҕы үлэтин барыллаан түмүгүн кордо. Агрохолдинг тэриллэрэ Миирэнэй, Нерюнгри, Өлүөхүмэ, Хаҥалас, Таатта улуустарыгар уонна Дьокуускайга үлэлиллэр. Аастыт сылга 125 туонна ынах уонна сылгы этин, 139 туонна балыгы уонна 6 туонна отону соҕотуоҥкалаабыттар. Сүөһү ахсаанын ыанар ынахтара аттаарын көрүнэ буолбут, 2025 сылга 70% тиэрдиэхтэрэ. 2018 сылы кытта тэнитээччэ, 1,3 төгүл улаатыыт уонна 5 409 туоннаҕа тэнитэлиит. Биир ынахтан 3 400 литиэтэн тахсаны ылбыттар. Ити ороспүүбүлүкэҕэ биир үрдүк көрдөрүү. 28,4 млн тахса сыыныты ылбыттар - былаан 15%-ын тахса туолбут. Айсен Николаев агрохолдинг улахан табаары оногооччу таһымыгар тиийбитин бэлиэтээтэ уонна кодьүүһү улаатыннаргга, аныгы технологияны тутуулуу күүһүрдэргэ, салайыы хаачыстыбатын үрдэтэргэ ыйда.

Тохсунньу 18 күнэ. Былаас уорганнарыгар үп-харчы оттүгэр сокуону көһүннүн сэрэтиигэ үлэни күүһүрдүохтэрэ. Ол боппуруоска Ил Дархан Аҕар-суоттуур палаата салайаачыта Алена Федорованы кытта көрсүһүүтүгэр тохтоотулар. Судаарыстыбаннай уонна муниципальнай үбү-харчыны хонтуруоллуур тиһик үлэтин кодьүүһүн улаатыннарыыга ыытыллар дьаһаллар туһунан кэпсэтиллэр. Аастыт сылга 33 хонтуруоллуур уонна 13 кэтээн корор, ырытар тэрээһини ыытыллыбыт. Быйыл 21 кэтээн корор, ырытар и 24 хонтуруоллуур тэрээһини былаанныыллар. Үп документтэрин уонна документтэри бырайыактарын экспертиза ыытарга, сыанабыл оногорго, былаас уорганнарыгар сүбэ биэрэргэ бэлэмнэ уруллуоҕа.

Афанасий НОЕВ.

СОНУННАР

Чурапчы кылаабынай бырааһынан Николай Сивцев ананна

Кинн Мугудайтан торуттээх, ороспүүбүлүкэтээҕи 2-с балыыһаҕа травматолог бырааһынан үлэлээбитэ. Ол иннинэ Үөһээ Бүлүүтэ хирургическай отделение сэбиэдиссэйинэн, Чурапчыҥа хирурунан үлэлээбитэ.

Доруобуйа харыстабылын министирин бастакы солбуйааччы Дмитрий Сергин Артем Ксенофонтов саҥа тэриллибит Арктика кинин дириэктэринэн анаммытын ыытыннэрдэ. Чурапчыҥа Артем Михайлович эбэх үлэни-хамнаһы ыытыпытын бэлиэтээтэ. "Салгыы хоту дойду улуустарыгар доруобуйа харыстабыла сайдарыгар кылаатын киллэриэҕэ. Итинн тэҥэ Артем Михайлович Чурапчыҥа куратордыыр ананна, иннинкитин да үлэҕэ-хамнаска күүс-көмө буола туруоҕа", – диэн этте.

Катастрофа медицинатын кылаабынай бырааһа, урукку сылларга манна кылаабынайдаабыт Владимир Сотников Артем Ксенофонтов уонна Николай Сивцев кинигэ медбыраатын саҕалаан, бырааска тиийэ үлэлээбиттэрин, үлэһит быһыытынан күүстээхтэрин, үрдүк көрдөрүүлээхтэрин бэлиэтээтэ. Онон Николай Сивцев ситиһиилээхтик үлэлиэҕэ диэн биэргэтэ.

Артем Ксенофонтов кэлбит сылыгар ковид ыарыы туран, оҥу утарыыта эбэх үлэ барбытын, улууска дьон баҕа санаата буолбут кинг балыыһа иккис уочарата тутуута саҕаламмытын, 9 массыына, КТ уонна да атын оборудованнелар кэлбиттэрин, нэһилиэктэргэ ФАП-тар кирбиттэрин, медколледж салаата аһыллыбытын кэпсээ- тэ. Дьон доруобуйатын туһугар биргэ үлэлэспит тэриллэлэргэ, салайаачыларга уонна дьаһалтаҕа махталын тиэртэ.

Николай Сивцев бэйэтин тылыгар: «Патриотическай санаабынан салайтаран кэллим, дойдум дьонун доруобуйатын туһугар үлэлиргэ бэлэммин», - диэн этте.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

А.К. СОФРОНОВ ТӨРӨӨБҮТЭ 95 СЫЛЫГАР

Успуорт төлөннөөх тэрийээччитигэр анаммыт мунньах буолла

СӨ физическэй культуура уонна успуорт хамсааһына тэриллибитэ 100 сылыгар, Чурапчы улууһун успуордун талааннаах салайаччыта, Чурапчы улууһун успуорт туоната дэпутат, бэрэпиэсэдээ, дэгиттэр успуорт хамсааһынын тэрийээччитэ, улуус, ороспүүбүлүкэ успуордун сайдыытыгар сүгүн кылаатын киллэрбит биир дойдулаахпыт, Саха АССР культууратын үтүөлээх үлэһитэ, СССР физическэй культууратын туйгуна, "Урожай" түмсүү бочуоттаах чилиэнэ Афанасий Кирикович Софронов төрөөбүтэ 95 сылыгар аналлаах үөрүүлээх мунньах "Айылгы" НАДь-гэр ыытылынна.

Мунньах саҕаланыытыгар улуус баһылыга Степан Саргыдаев, успуорт үһүлүччуулаах тэрийээччитэ Афанасий Кирикович олоҕун, үлэлэн аастыт кэмин сырдатан, дириҥ ис хоһоонноох ыытыллыбытын огордо. Ол кэнниттэн Степан Анатольевич Дойду Бэрэсидиэнэ Владимир Путин сорудаҕын толорон, нэһилиэнньэ успуордуҥан массабай дьарыгын 70% тиэрдиигэ итиэннэ иккиэн ыытыллыахтаах оонньуулارга бастакы миэстэлэри ситиһэргэ улахан соруктары туруорда. Чурапчы улууһугар, нэһилиэгэр физическэй культуураны уонна успуорду сайыннарыыга ор сыллаах, үрдүк таһаарыылаах үлэтин, улуус ыытар уопсастыбаннай хамсааһыннарыгар кехтоохтук кытталарын ыйын, "Чурапчы улууһун Бочуоттаах бэтэрээнэ" бэлиэни РФ уонна СӨ норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Альбина Поисеева, успуорт бэтэрээнэ, РСФСР норуот үөрэҕириитин туйгуна Виталий Неустроев, туустуура ССРС успуордун маастара, Чурапчы улууһун Бочуоттаах олохтоохо Семен Макаров, Чурапчытаабы аграрнай-техническэй колледжтан успуорт инструктора Анатолий Ефремов наҕараадаланнылар.

Мунньах иккки түүмэҕинэн барда. Бастакы чаҥы улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйаччы Мария Кронникова ыытан-саҕалаан ыытта. Кэпсэтиигэ 1969-1971 сылларга ороҕуон испартыыбынай комитиэтин бэрэссэдэхитэлиэн үлэлээбит, РСФСР норуот үөрэҕириитин туйгуна, СӨ үтүөлээх учуутала Виталий Михайлович Неустроев, СӨ Ил Түмэн үс төгүлүгэр дьокутаата, 1972-1975 сылларга остуол теннисигэр уонна волейболга ороспүүбүлүкэ сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнэ Альбина Иннокентьевна Поисеева, Арассыыйа потребкооперациятын туйгуна, "Урожай" түмсүү Бочуоттаах үлэһитэ, Чурапчы улууһун успуорт бэтэрээнэрин түмсүүтүн бэрэссэдэхитэлэ Герасим Степанович Платонов, РФ физическэй культуураҕа уонна успуорка туйгуна, СӨ бэтэрээнэрин Сэбиэтин бэрэссэдэхитэлэ Гаврил Гаврильевич Сивцев, СӨ үөрэҕириитин туйгуна, "Урожай" уопсастыба бочуоттаах үлэһитэ Виктор Семенович Дьяконов кыттыыны ылылар.

Иккис чаҥыгар Афанасий Кирикович аймахтарын аатырыттан СӨ культууратын туйгуна; искусствоведение наукатын хандыдаата, Амма улууһун баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйаччы Ньургуйаана Ивановна Илларионова, Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир Дмитриевич Сивцев, Одьулуун нэһилиэгин баһылыга Людмила Васильевна Ефремова, Чурапчытаабы Судаарыстыбаннай физическэй культуура уонна успуорт үнүстүүтүн ректора Иннокентий Иннокентьевич Готовцев, СӨ Ил Түмэн Судаарыстыбаннай мунньаҕын ыччат дьыалатыгар, физическэй культуураҕа уонна успуор- ка ис хомуйуутун бэрэссэдэхитэлэ Михаил Дмитриевич Гуляев кытыннылар.

Ороҕуон испартыыбынай аатын үрдэтиит дьоммут хоккэйдэрин иккки күөнүгэр ССРС физическэй культуураҕа туйгуна, Саха АССР культууратын үтүөлээх үлэһитэ, РСФСР "Урожай" ДСО бочуоттаах чилиэнэ, успуорт төлөннөөх тэрийээччитэ Афанасий Кирикович Софронов сырдык аата мэлдьитин аатта туруоҕа.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

375 ЧУРАПЧА 1648-2023

Тапталлаах Чурапчыбыт, 375 сылынан!

Быйыл Чурапчы нэһилиэг торуттэммитэ 375 үбүлүйэйдээх сыла. Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын үлэһиттэрэ нэһилиэк торуттэммит устуоруйатын чуолкайдыыр соруктаах үлэни-хамнаһы 2013 сылтан саҕалаабыттара. Онуоха Чурапчы улууһун уонна ороспуубулукэтээҕи архыыптарга маныаха сыһыаннаах документтар костубэтэхтэрэ. Онон кордоохүн, чинчийии ыыра кэмэбитэ. Хас да сыл утумнаах үлэ түмүгэр, 2017 сылга эрэ, Санкт-Петербурдаабы Арассыыйатаабы судаарыстыбаннай устуоруйа архыыбыгар нэһилиэк торуттэммитин туоһулуур документтар костубуттэрэ. Ыспыраапкаҕа суруллубутунан, Үһүс Хатылы нэһилиэгин, билигиҥэн Чурапчы нэһилиэгин бастакы кинээһэ 1648 сыллаахха Ньамньах Табутаев- Аччаҕар Ньамньах Ыраахтаабыттан киниэ буоларын биэрэгэтэр алтан бэчээт тутар. Ол кэмтэн ыла, улууспут кинин - Чурапчы нэһилиэгэ торуттэммит.

Ленин аатынан болуоссат бырайыага

2018 сылга аҕа нэһилиэктит 370 сыллаах үбүлүөйү кэҥэ далааһыннаахтык бэлиэтэммитэ. Номнуо биэс сыл ааста. Быйылгы үбүлүөйдээх сылга туох үлэ-хамнас былаанналанарын туһунан нэһилиэк байылыта Владимир Сивцев эһэргэтэ.

- Улуус салалтатын, баһылык Степан Саргыдаевы кытта үлэлэһэн, ааспыт сылга Чурапчы нэһилиэгэ 375 сылыгар анаммыт дьаһаллары ыытыыта СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлин бастакы солбуйаачы Дмитрий Садовников бэрэссэдээтэллээх ороспуубулукэтээҕи анал хамыыһыйа тэриллибитэ. Чурапчыга Дмитрий Садовников, тыраанспыстар, үөрэх, ОДьКХ министиэриэстибэтиттэн иккитэ кэлэн үлэни билсэн, сүбэлэһии мунньахтар ыытыллыбыттара. Эбии-эктэргэ сыалдьан, ханнык тутуу үлэтэ барыахтаабын чуолкайдаан, ороспуубулукэ былаанныгар киирбиттэрэ. Ааспыт сыл бүтүүтэ уопсайа 1 млрд. кэриҥэ суумалаах үлэ ыытыллыбыттар СӨ Ил Дархана биэрэгэтэр дьаһала тахсыбыта. Бу иэдэйэлээх 375 сылы саҕалыыр үөрүүлээх тэрээһиммит буолуоҕа. Итиннэ ыла үбүлүөйдээх дьаһалларбыт утуу-субуу саҕаланыахтара.

ТУТУУ

Олохпут балысханнык сайда турар кэмигэр, сэлиэнньэбит олоҕу кытта тэҥнэ хардыылаан, сыллата үүнэр-сайдар, иэйиэхтэр. Туспаҕай костүүлээх таас дьиэлэр тутуллан олоххо. киирэллэр, уулуссаларга сырдатыы, тротуары оноруу, суолу аспаалааһын үлэтэ тэтиминэхтик ыытыллар, чаанньай ыал олорор дьиэлэрэ таас ситимнэр холбоҥон, ахсаннара элбэҕэ иһэр. Быйыл да дьон олоҕун уйгута туспарыгар үлэ күргүөмнэхтик ыытыллара былааннанар. Саха сиригэр успуорт хамсаһыына 100 сылын, Афанасий Софронов төрөөбүтэ 95 сылын чэрчитинэн кинин аатын сүгэр успуорт комплекса тутуллуоҕа. Эбиитэк толору хаачыллыылаах буолуоҕа, иһигэр дьарыктаах, дуобаттыыр, фитнестир саалалар, Афанасий Кириковичка аналлаах мусуой мунньуга уо.д.а. киирэхтэрэ. Ленин аатынан болуоссат саҥалыы туспарыллан оҥоһуллуоҕа: күрүөтэ, уота-күөһэ, тротуара уо.д.а. уларыйахтара, саҥа бөлүэ туруоҕа. В.И. Ленин паамятынныыта ылыллыа суоҕа. Маны таһынан, Ленин аатынан уулусса суолутар аспаалааһын үлэтэ ыытыллыаҕа. Таас ситимэ «Мурун Тыымпыйа» ТОС олохтоохторугар тардыллыаҕа. Маны таһынан бу түөлбэҕэ «Кыталык» уһуйаан саҥа дьиэтэ тутуллуоҕа.

ТЭРЭЭҺИННЭР

Нэһилиэктит олохтоохторун түмэр-сомоҕолоор сыаллаах үгэскэ кубулуйбут «Алаас ахтыылаҕа», комплекснай спартакыйаада, ороспуубулукэ таһыммаах «9 томтор аҕыылара», үбүлүөйдээх ыһыах, «Чурапчы күнэ» ыытыллыахтара. Сыл устата араас субуотуннуктар, күрэхтэһиилэр, куонкурустар буолуохтара. Холобур, ох саанан ытыыта ороспуубулукэтээҕи турнир, «Хаар айан» үбүлүөйдээх 20 сыла ыытыллыахтара. Нэһилиэккэ ороговой ырыатын куонкуруһун биллэрбиппит. Кыайыылааҕынан үлэ бэтэрээнэ Василий Пермяков «Турутура тур, Чурапым!» хоһоонунан таҕыста.

ҮЙЭТИТИИ

Бинир бөлүэ түгэннэн Владимир Иохельсон 1902 сыллаахха ыам ыйыгар Чурапчыга кэлэ сылдьан түһэрбит хаартыскатын тиллиннэрии буолар. Маннык олохтоохтор ыалдьыттарга анаан кордорүү ыһыаҕын тэрийбиттэр. Хаартыскаҕа 128 киһи хабыллыбыт. Онуоха быйыл сахалыы таҥас таҥнан, оҥуохайдаан, кымыс үрдүн охторон, урукку хаартыскалары хатылыахпыт. Маны тэҥэ итии түгэннэр үбүлүөйдээх документальнай кинээҕэ киирэхтэрэ.

Итиии таһынан, 375 сылынан устуоруйа чахчыларыгар, архыып документтарыгар олоҕуран суруллубут кэмэ ис хоһоонноох кинигэ күн сирин көрүөҕэ. Бу кинигэ, 370 сыллааҕы кинигэҕэ сүрүннэн тэриллэр ахтыылара киирбиттэриэн, быйыл бочуоттаах олохтоохтор, элбэх оҕолоох дьиэ кэргэттэр, кэмэ туттар дьоммут-сэргэбит, уопсастыбанныктар уонна, сырдатыллыахтара. Таһаарыы тоҕус томторбут, айылҕабыт дьиэлэрбит кэрэ-костүүлэрин хаартыскаларынан кэргэтиллиэҕэ.

Кинигэ уратытынан, сайдыылаах кэмиэ олорорбутунан, сиэ кинрбэтэх матырыйаалары кюар-кодунан киирэн көрүөххэ сөп буолуоҕа. Онон кинигэбит хас биирдии олохтоохко, кэлэр көлүөнэ ыччакка торообут - үөскээбит нэһилиэгиэн кэмэ туттуу тыыныы иитэриигэ үйэлуччу оруолланыаҕа, кинилэри сырдыккакэрэҕэ, үрдүккэ утуйа туруоҕа диэн эрэнэбин.

Маны таһынан, сыл устата нэһилиэк тэриллэриэн көмө сылдьар үбүлүөйдээх бөлүэни туттарыахпыт. Бөлүэни туппут тэриллэ нэһилиэк сайдыытыгар туһуламмыт, үбүлүөйдээх сылга анаммыт тэрээһини, дьаһалы тэрийиэҕэ итиннэ бөлүэни салгыы графигынан атын тэриллэҕэ туттарыаҕа.

БРЕНДБУК

Үбүлүөйдээх сылынан быйыл 2023 сылы Нэһилиэк сылынан биллэрбиппит. Онуоха сыл бөлүэтин – брендбук анал истилин, ис хоһоонун оноторон, биэрэгэтэн, нэһилиэк дьаһалтатын үлэһиттэрэ үгүс тэриллэри кэрийэн билиһиннэрдибит. Маны таһынан сылдьыбатах тэриллэрбит профсойуустарын, салайаачыларын «Утум» айылы кыһатыгар ыытыран, билиһиннэрии дьаһалын тэрийдибит.

Брендбук диэн – бренд киниги диэн тылбаастаныр. Судургутук эттэхха, бинир истилиэн оноруу. Холобур, халаадаар, пакет, уруучука, блокнот, курууска бинир истиллээх буолаллар. Брендбук Чурапчы тоҕус томторо, «Уу - олох тордо», «Чурапчыттан күн тахсар» диэн этиилэргэ олоҕурда. Логотип (бөлүэ) быһыыта, көрүнэ «Мэҥэ Хаҥалас – Чурапчы» кыраныыссатын саҥа бөлүэтигэр майгыннатан оҥоһулунна. Сүрүгар Чурапчы нэһилиэгэ торуттэммит сыла уонна быйылгы сыла ыйылынна. Бөлүэҕэ түөрт өг сүрүннэн туттуллар. Олортон биирдэстэриэн күн тахсыытын өгө уһун томороон тымныыларбытын сылытар сылаас настырыаннаны үөскэтиэҕэ. Томтордор мэһэйдэри-кыһалҕалары туораан, үрдүккэ, кэрэҕэ дабайарбытын кордорор.

Билиһиннэриигэ Чурапчы нэһилиэгин хас биирдии тэриллэтэ бэйэтин оноһуктарыгар, рекламатыгар, кумааҕы бородуукпуйаларыгар үбүлүөйдээх 375 сыл анал логотибын туһаналларыгар, тутталларыгар сүбэлэстибит. Аҥаас кэпсэтиигэ үлэһиттэр нэһилиэк үбүлүөйдээх сылыгар кылаатларын киллэрэргэ бөлөмнэрин биллэрдилэр, тус санааларыттан, идеэйдэриттэн үлэһиннилэр. Холобур, «Березка» уһуйаан 375 страницалаах электроннай кинигэтин саҕалаата. Бастакы страницаҕа бу кореүнүүгү суруйан киллэрбит. Салгыы хас биирдии үлэлэрин толорон иһиэхтэрэ. С.К. Макаров аатынан Чурапчы гимназиятын көлэктибэ нэһилиэк орогойун ырыатын толорорго бөлөмнэ эттэ. «Улыбка» уһуйаан хас да интэриэһинэй этиилэри оҥордо.

ТҮМҮККЭ

Чурапчы нэһилиэгин үөскээһиниэ, үс үйэни ситиордаан, феодалыай тутул саҕаттан эстибэккэ - быстыбакка, күн бүгүн улахан улуус кинин нэһилиэгэ буола сайдан кэлбитэ элбэҕи этэр.

Күн бүгүн нэһилиэнньэбит ахсаана 10235 киһиэхэ тэҥнэһэр. Төрөөбүт түөлбэбит сайдарыгар кырата суох кылаатын киллэрсэр, норуот үгүө үгэстэрин, сиэриитуомун тутуһар, уопсай ситиһиилэргэн үөрэр уонна кыаммакка-түгэммэккэ өрүү комолоһор амарах санаалаах, талаанныах уонна үлэһит дьон олорор.

Нэһилиэк дьаһалтатын ыытар үлэтигэр ТОС-тар актыыптара, түөлбэлэр олохтоохторо, уопсастыбаннай түмсүүлэр төһүү күүс буоллаллар, нэһилиэктит ыраас, туспаҕай буолуутугар курдуттун кохтоох ыытыыны ылаллар. Тэриллэрбит үлэһиттэрэ тапталлаах Чурапчыбыт чэчирии сайдарын туһугар сыраларын ууран туран үлэлиилэр.

2023 сылга Чурапчыбыт нэһилиэгэ 375 сыллаах үбүлүөйдээх сылбытын Нэһилиэк сылынан биллэрдибит. Үбүлүөйүгүн сибээстээн, Чурапчы социальнай-экономическай балаһыанньата, дьон олоҕо-дьаһаҕа туспарыгар элбэх тэрээһиннэр, тутуулар ыытыллаллара былааннанар, онон сүрэбит көтөҕүлүөр.

Түмүктэр, Чурапчыга төрөөбүт-үөскээбит, маннык кэлэн күтүөт-кийиит буолан олохсуйбут, бу сиртэн кынат аннынан, үүнэн-сайдан тахсыбыт бинир дойдулаахтарбыт, Чурапчыбыт нэһилиэгэ үүнэ-сайда, чэчирии турарыгар барыы бинир сомоҕо буолан, үлэлиэҥиг-хамсыаҕыг диэн ыҥырабын!

Кэпсэтэ
Марфа
ПЕТРОВА

А.К. Софронов аатынан КСК бырайыага

«Кытальы» уһуйаан бырайыага

Кинин уулуссаҕа сыныанан аанар тутуу бырайыага

УЛУУСКА – БУ КҮННЭРГЭ

Улуус дьаһалтатын отчуота Болутурга ыытыллына

Тохсунньу 20 күнүгэр улуус баһылыгын аспыт сылларааҕы отчуота Болугур нөһилиэгэр буолла. Маныа Степан Саргыдаевы кытта улуус дьаһалтатын уонна улуус тэриллэрин салаһаччылара, депутаттэрэ сырыттылар. Отчуоту истэри, нөһилиэк олохтоохторо кулуун саалатыгар толору муҥнуулар. Мунньаҕы нөһилиэк баһылыга **Руслан Васильев** салайда.

Сыл устата улууска туох оруттэх үлэ-хамнас, дьаһаллар ыытыллыбыттарын туһунан улуус баһылыгын сиһилии дакылаатын истэн баран ыйытыыга киирдилэр. Маныаха саҕа көҥүлү ылыыга психиатр-бырааастан ыспыраалканы ылыы, социальнай контрактынан хаампык арааҥа туһаарын, эдэр ыал дьиэ туттарыгар улуустан, ороспуубулукэттэн туох комо коруллэрин, уоҥаракка суруйтарбыт элбэх оҕолоох ыал улуус кинигэр уһаайбатын хаһан ыларын, нөһилиэнньэни эмиэн-томунан хаччыйыы о.д.а. уоскаҥа, 20-чэ ыйытыы киирэн эмиэттэниз.

Салгыы этиилэргэ киирдилэр. Маныаха Болугур нөһилиэгин олохтоохторо биир сүрүн кыһалҕаларынан – нөһилиэктэригэр заправка суоҕун, онон бу болтуруоһу быһаарыыга улуус дьаһалтата үлэлэһэригэр туруорустулар. Итинн тэҥэ Роман Константинов курдук Үлэ Дьоруойдаах нөһилиэккэ

Үлэ уонна кыраайы үөрэтэр музуой статуйун ылалларыгар, штаты элбэтиигэ көмөлөһөллөрүгэр этиилэрин киллэрдилэр. Маныаха улуус баһылыга Степан Анатольевич бу этиини ааҕоото.

Оҕуруот аҥын үүнэриниэн дьарыктаныр "Сайдыы" бааһынай хаһаайыстыба салаһаччыта Даниил Павлов: "Куттара уонна Нымнаҕа күргэлэрэ молтох туруктаахтар, тиэхиньикэ сылдьарыгар, аҥаарга-сырыыга кутталы үөскэтэллэр. Онон күргэлэри оногоруурга улуус оттуттэн комо көрүлүнэр. Итинн тэҥэ бааһына сирдэрин күрүөлээһиниэ тутуу этэрээттэрин таһааран көмөлөһүнэрэгит буоллар", – диэн этэ. "Мыҥдаҕаайы" ТХПК салайаччыта **Александр Мохначевскай** саҥа хотону тутуу, суоһу аһылыгын тиэйтэриигэ тыраанспарынан көмөлөһүү, ыһыынан дьарыктаныр хаһаайыстыбаҕа уматыгынан хаачыйыы боппуруостарын котохто.

Оттон нөһилиэк баһылыга **Руслан Васильев** Чурапчытааҕы сыбаалканы бэрэдэктээһини, бөһүөлэккэ киириэ суолу өрөмүөнүнэһини, саҥа кыбартаалынай хотуолуйааны туттарыыны, арыы сыаҕын үлэлэтиини туруоруста.

Бу нөһилиэккэ 120 миэстэлээх оскуола тутулла турар. Быйылгы сыл бүтүүтэ олохтоох киириэҕэ. "Мыҥдаҕаайы" ТХПК саҥа хотонун тутуу саҕаланыаҕа. "Кустук" сайынгы оҕо лаагыырыгар хапытаалынай үлэ ыытыллыаҕа. Итинн тэҥэ "Хаарбах дьиэттэн дьону көһөрүү" бырагыраммаҥан 13 кыбартыыралаах дьиэни тутуу былааннанар. Бу күннэргэ "Якутсюнерго" быһаарыытынан, урдук кыамталаах дизельнай агрегат кэлэн туруоруллар күүтүллэр. Онон быйылгы сылга биллэриллибит улууска Ыҥыктабыл, нөһилиэкэ Сайдыы сылларыгар соп түбэһиннэрэн, нөһилиэнньэ олоҕо-дьаһаҕа туруктаах буоларыгар үгүс оруттэх үлэ-хамнас ыытыллыаҕа.

Отчуоту истэн баран, олохтоохтор улууска аспыт сылга ыытыллыбыт үлэни соптоохүнэн сыанналаатылар, үммүт сылга өссө үрдүк кирбиилэри ситиһэллэригэр баҕа санаалары тиэртилэр. Отчуоттуур бөлөх күн иккис аҥаарыгар улуус кинин олохтоохторун кытта көрүстэ.

Анна ЗАХАРОВА.

Чурапчыга

Чурапчы нөһилиэгэр улуус баһылыгын отчуотугар 12 киһи санаатын этэ

Ол курдук, **Константин Кривошапкин** Павел Пинигин аата кинин уулуссаҕа пигэриллибитинэн, эрдэ кинн аатынан аатталлар турбут пигэриэт бааһыратыгар Н.Д. Кривошапкин-Уот Субуруускай аатын пигэрэргэ диэн этии киллэрдэ.

Мария Луковцева С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар пристрой тутуллуутун, уотунан сырдатыытын уонна парковка оногоһуллуутун ыйытта. Степан Саргыдаев РФ Үөрэхтээһиннин министиэрэ Сергей Кравцов 315 миэстэлээх пристройу 2024 сылга тутарга диэн илии баттаабыт суруга баарын этэ. Уотунан сырдатыы, парковка былаан быһыытынан оногоһуллуо диэтэ.

Иван Макаров А.К. Софронов аатынан КСК быйылгы Афанасий Кириллович үбүлүйдээх сылыгар хайаан да тутуллан киириэн наадатын туруоруста, ыт сытыы боппуруоһугар, саха тыла симэлийэн эрэригэр тохтоото.

Николай Кривошапкин пигэриэт томторутар күөл кытыытын сиигинитигэр үлэ быйыл эмиэ бөрөрыгар баҕарда. Экологияҕа тохтоон, тэриллэри, маҕаһыыннар тастарын ыраастаналларыгар, боҕу тоҕор уурукалары короллоругэр этэ. Нөһилиэк кинигэр туалет суоҕа нөһилиэннэрэ да, ыалдьыттарга да улахан кыһалҕа буоларын ыйда.

Ольга Монастырева нөһилиэкэ Октябрьскай уулусса Ленин аатынан уулуссаны кытта кинн уулусса буолалларынан, бу уулуссаны эмиэ аспаллыырга туруоруста.

Надежда Саввина Учууталлар уулуссаларыгар уу ситимин тардары уонна сотүөлүүр сири туруоруста.

Андрей Коркин суоппар буоларын быһыытынан, нөһилиэк илии баһыгар светофор наадатын этэ. Ону таһынан улахан евромассыынаалар буруолара суолга утары үрэр буолан, аҥаарга саахал тахсарыгар торуот буоларын бэлиэтээн, сокуоҥна уларытыыны киллэрэргэ үлэлэһиллэриигэр этии киллэрдэ.

Христина Федулова улуус социальнай-экономическай сайдыытыгар улахан кылаатын киллэрбит Илья Павлович Листов 95 сылынан кинигэни таһаарарыгар кордоото.

Туяра Осипова Нидыылгы баар тулаайахтар дьиэлэрин төһө да сыл аайы өрөмүөнүнэттиллэр, олус тымныыларын, бу улахан суумалаах өрөмүөн үлэлэрэ хаптайга барбыттарын этэн туран, бу боппуруоһу быһааралларыгар эттэ.

Иннокентий Новгородов суоппар бырааабын уонна саамы ыларга улууска анал бырааб суоҕа олус атахтыырын бэлиэтээтэ. Кылаабынай бырааһы солбуйаччы Александра Седалищева психолог диэн сэдэх ндэ буоларын эттэ, ол иннинэ нөһилиэннэрэ анаан, сотору-сотору куораттан аҕалалларын быһаран бэрдэ.

Варвара Пудова Мурун Тыымпыйа спохтоохторо өр күүппүт баҕа санаалара туолан, "Кыталлык" уһуйаан саҥа дьиэтэ тутулларынан уонна гаас киирэриэн үөрэн туран, улуус баһылыгар махтанна.

Елена Семенова И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар эбии тутуу иннинэ былаанна баар дуо диэн ыйытыытыгар хаптаалынай өрөмүөн былаанна баар, С.А. Новгородов аатынан оскуола пристройа тутуллубутун кэнниттэн ити боппуруос көрүллүө диэн эмиэттэниз.

Отчуоту истэ кэлбит 330 киһи бирэ санаан, улуус баһылыгын үлэтин үчүгэйиэн сыанналаатылар.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

УСПУОРТ

Чурапчы улууһун ыспартакыйаадата хапсаҕайтан саҕаланна

Саха сиригэр физкультууруунай хамсааһын тэриллибитэ 100 сылыгар уонна тыа сиригэр физкультууруунай хамсааһыны сайыннарбыт, норуот сүүрүйүүтүн ылбыт успуорт толоннноох салайаччыта Афанасий Кириллович Софронов төрөөбүтэ 95 сылыгар анаан, Чурапчы улууһун нөһилиэктэрин икки ардыларыгар ыытыллар комплекснай ыспартакыйаада үөрүүлээх аһыллыыта Александр Федотов аатынан успуорт уорааҕайыгар буолла.

Чурапчы улууһун 17 нөһилиэгиттэн 15 хамааанда күрэхтэһэ кэлэ. Үөрүүлээх часка Чурапчы улууһун баһылыга Степан Саргыдаев, СӨ Ил Тумэн дьокутааттара Михаил Гуляев, Семен Никитин, СӨ "Барҕарыы" торут пуонда дириэктэрэ Альбина Поксеева, Чурапчы улууһун хапсаҕай бэдэрээсийэтин бэрэсидиэнтэлэ Борис Архипов, ыспартакыйаада сүрүн судьуйата Егор Яковлев кыттыыны ылыллар.

Боҕостор "А" уонна "Б" кобуургэ хапсаҕайдыахтара. Саставп күүстээх. Ол курдук, Соловьев, Чурапчы, Сылаг, Хонтоҕо нөһилиэктэрин боҕосторо бастакы туорт болоххо баһылыыр-көҥүлүүр миэстэни ылаллар. Күрэхтэхэччилэр ортолоругар боростуой тыа олохтоохторуттан саҕаланан, улахан успуорт маастардарыгар, нөһилиэк баһылыктарыгар тиийэ кытталлар. Онон интэриэһинэй кинрэнилэри көрүөххэ соп. Ити курдук, успуорт биир маассабай көрүнэ – хапсаҕай элбэх дьону түмэ тарта.

Уопсай түмүк биллибитинэн, 1 миэстэ – Чурапчы нөһилиэгэ, 2-с миэстэ – Телей нөһилиэгэ уонна 3-с бочуоттаах миэстэҕэ Алаҕар нөһилиэгэ тигистэ.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

БАЙЫАННАЙ ЭПЭРЭЭССИЙЭ

Александр Жирков Москвааҕа госпиталька сытар байыастары көрүстэ

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэнин бастакы вице-спикерэ Александр Жирков тохсунньу 23 күнүгэр академик Н.Н. Бурденко аатынан байыаннай госпиталга Саха сириттэн Украинаҕа тиийэн анал байыаннай дьайыы кэмигэр бааһыран эмтэнэ сытар буойуттары көрүстэ.

Александр Николаевич бастаан госпиталь салаатын көрсөн, маннык сытар дьон эмтэнэр усулуобуйаларын, Саха сириттэн тоҕо буойун эмтэнэн тахсыбытын, кинилэргэ туох-ханнык көмө оногоҥуллубутун туһунан кэпсэппит. Байыаннай госпиталь салайаччытын эбээһинэҕин толороччу Александр Б. Саха сириттэн сылдьар буойуттарга өрөспүүбүлүкэ салаатата уонна бинир дойдулаахтара улахан болҕомто ууралларын, өрүү кэлэн көрсөллөрүн, араас хайысхаларынан көмө оноголлорун аналан бэлиэтээтэ.

Ил Түмэн бастакы вице-спикерэ Саха сирин олохтоохторун аттарыттан эмтиир быраастарга уонна госпиталь кэлэктиибигэр үрдүк таҥымнаах уонна бэриниилээх үлэлэрин иһин махтальын тириэртэ. Госпиталга үчүгэйдик эмтэнэргэ кыах баарын көрдүм уонна чуолаан бу бааһырбыт байыастары көрө-истэ, ыраах Саха сириттэн кэлбит аймахтарыгар соптоох усулуобуйа тэриллибиккит диэн бэлиэтээтэ.

Академик Н.Н. Бурденко аатынан госпиталта билиитин кэмиэ Дьокуускай, Нерюнгри куораттартан уонна Өлүөхүмэ улууһуттан сылдьар буойуттар эмтэнэллэр. Кинилэри кытта буолбут истиг кэпсэтиигэ буойуттар дойдубутун аҕыныыбыт диэн кэстэбэккэ кэпсэппилэр уонна дойдуларыттан кэйиэ тутан үөрүүлэр-көтүүлэр.

Александр Жирков байыастарга туһаайан: "Үчүгэйдик эмтэнэн, үтүөрэн дойдугутугар түргэнник эргиллин", - диэн алгыс тылларын этэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Түмэн пресс-сулууспата.

САНААБЫН ЭТЭБИН

СИРИ ОНОРУУ - БЫЙАН ТӨРДӨ-3

Былырыын Чурапчыбыт улууһугар «Ийэ Сир» сыла биллэриллибит дьаһаллара салҕаналларынан, сир үлэтин туһунан санааларбын суруйарга сананным. Ол иһин, маннай, улууспут «Саха олох» хаһыатыгар быйыл тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар көрүллүбүт 21 мөл.солк. уонна нэһилиэктэр дьаһалталара ити сыалга көрбүт үлэтэрин барытын сир үлэтигэр угуоҕун диэбитим.

Тоҕо диэтэххэ, кини аймах уонна айылҕа туох баар тыыннаах харамайа барыта сиртэн аһаан, сир баайын хостоон, аһаан-таҥнан олорор. Онон харчы сиргэ сытар диэбитим. Ол эрээри ону Сир Ийэ боскоо биэрбэт. Кинини, Ийэ Сири, таптыыр, оногор, көрөр-харайар, ньүөлсүтэр, уоҕурдар, күрүөлүүр-хаһаалыыр буоллаххына эрэ, кини эн эрэйгин 10 оччонон толуоҕэ диэбитим.

Иккис «Сири оногуу – сайдыы тордо» диэн суруйуубар сүрүннэн нэһилиэктэриэн түмсүөҕүт, комоҥу, оногу оногор СПОК-ры тэриллиэҕит, күүстүгүн холбуоҕуҥ, сири оногор звенолары тэриллиэҕит диэн суруйбутум.

Ол эрээри кэнники ыстатыйам тоботун астымматым. «Сири оногуу – сайдыы тордо» диэн сии соп курдутун иһин, хайдах эрэ уопсай баҕайы,чоппута суох ойдобулу биэрэр. Билигин дьон наһаа уһун суруйуулу сонно аахпат. Ол иһин сири оногуу туһунан 10-тан тахса кыра ыстатыйалар түүмэхтэрин «Сири оногуу – быйан тордо» диэн уопсай аатынан суруйарга саанным. Кырдьык,бу саанатах-ха, сири оногуу быйан тордо буолар эбит.

Ыстатыйаларбын нэдиэлэ аайы котүпүөккэ таһаарарга хаһыаттарбын кытта кэпсэттим. Тоҕо? Тоҕо диэтэххэ, ор буолабуола уонна тус-туспа хаһыаттарга суруйдахха, сибээһэ быстар, дьон ситэн аахпат, умнуллуытуо буолар. Суруйууларым бэйэм Чурапчым улууһугар анаммыттарын да иһин, суоһу иитэр барыларыгар сыһыаннаах буоллахтара. Маны таһынан, кини барыта маҕаһыынтан, ырыынактан атыылаһан аһыырҕытынан, суоһутэ сыһыана да суох дьон аахтаххытына, сыыһата суох буолуо этэ.

Онон, хаһыакка тахсыбытын кэнэ, сыһыаннаах болохторго, бинрдиилээн дьонго бассаабынан ыыттахына, туһаанныахтарга тарҕата сатыырыт буоллар диэн көрдөһүүлээхпин.

Оттон бу сырыыга суруйуубун сир үлэтин бинир тутаах көрүнэр – күрүө тутуутугар аныыбын.

Күрүө – ампаардаах ас

Өбүгэлэрбит «Күрүө – ампаардаах ас» диэн этэллэрэ саамай соптоох ойдобул. Кырдьык, күрүөтэ суох бурдук, эбэх сылдаах оту ыспаккын, оҕуруот аһын да олорпоккун, ходуһаттан дуоннаах оту ылбаккын. Ол иһин сири кытта үлэҕэ күрүөлээйии маҥнайгы уочараттаах сорук. Үлэ диэтэххэ, сыыстарбаккын.

Күрүө тутуута биһиги улууска, атын да сирдэргэ, ордук кэлин сылларга олус бытаарда, мелтоото. Холобур, Чурапчыттан Алдаан Бэстээхх диэри 16 кос сир устата урут Мугудай үрэҕэ, Мэҥэ да алаастара эбэх күрүөлээх этилэр. Билигин олор бары сиитэн сыталлар, бинр даҕаны саҥа күрүө тутуллубута көстүбэт. Үгүс ходуһаларбытын сыалтыары, ыныахтары, кураан сайыннарга аһыгалары кытта «кыттыйан» оттуубут. Ол кэнниттэн тоҕо оту оруохчуҥуй?

Сири оногуу сүрүн үлэтэ бааһына иэнин көтөтин буолуохтаах. Сиилэҥ, сеноаһа, күөх үүнээйитэ суох ангардас, үкеэ хаптаҕ отуман аһатан эбэх үүтү-эти ылбатыҥ биллэр суол.

Ол иһин аастыт сырыыга улууспутугар кэтэх ыаллар ынахтарын тоботүгэр 0,5, фермерскэй хаһаайыстыбалар-1,0, тэрээһиннээх хаһаайыстыбалар -2,0 гааттан итэҕэйэ суох бааһына сирдээх буолуохтаахтар диэн соруғу туруоруоҕуг диэн туруорсубутум.

Холобур, 2 ынахтаах кэтэх ыал ходуһатын сириттэн 4 гаавы күрүөлээн ылан, ити мин баҕарар сири оногор анал звеноҕа сакаастаан, эбэх сыллаах оту, атын да үүнээйилэри үүнэриэн соп.

Биһиги улууспут бинр уратытынан – сылгыбыт улахан ангаара, ынахпыт ангаарыттан ордуга барыта – кэтэх маллар бас билиилэрэ. Ол иһин улууспут, нэһилиэктэрбит дьаһалталара кэтэх маллар бары бааһына сирдээх буолалларын ситиһэллэрэ буоллар, дьэ, кырдьык, ыныыбыт иэнэ биллэрдик эбиллиэ этэ. Онно барытыгар, маҥнайгы уочараттаан, күрүөлээйии ыытыллыахтаах.

Күрүөлэр аналлара араас буолар. Холобур от, ходуһа, бааһына, сайылык күрүөлэрэ. Ыырэй, сылгы хаччаҕа, тылбыыта, дал, кыбыы, уһаайба уо.д.атыҥна аналлаах күрүөлэр.

Күрүө көрүүгүнэрэ эмиэ эбэхтэр

Холобур, тоҕоҕо, бэрбэккэй, сигэ, үүт, сылбах, хаптаһын, сиэккэ, штакетник уо.д.а.

Итиэннэ сир үлэтигэр аналлаахтарыттан хайдах орудуй? Олортон биһиги диэки сүрүннэн, 2,3-2,4 м уһуннаах суон соҕус баҕаналары 3-4 сириэн олуктан, 60-70 см диириэн умуһахтары хайан олордон баран, сүүрүүхтэрин сыҥыары мас тутан баран, тоҕоҕонон саайан оногуу кэнэҥнэк тэнийдэ. Маннык күрүө олус үлэлээх. Баҕаналара суон, уһун буолан, сүгэргэ-көтөҕөргө ыарахан. Биэрэстэ сиргэ баҕаналарын икки ардын 3 м гынаахха, 333 умуһаҕы хаһыахха, 999 олуту оногуохха наада. Маннык күрүө баҕаналарын тордо 20-30 сылынан эмэх буолан сууллаллар.

Күрүө тутуутугар туох сүбэни биэриэхпин сүбүй?

Баҕаналарын икки арла тоҥонон чугастар да. күрүө боҕо, сиэрдийэлэрэ тиийиитиэ буоллар.

Остуолбалара, сиэрдийэлэрэ хайаатар да 4 сириэн хатырыктара сулламмыт буолуохтаахтар. Биһиги сүрүн итэҕэспит – сүрэҕэлдьэн, эбэтэр суоллатын өйдообокко саайан баран, икки эрэ оттун суллаабыта буоларбыт торут итэҕэс эбит. Хатырыгы, сайыны кэтэспэккэ, саас хаардаахха даҕаны 4 мунуктаах сытыы тимир күрдьэбиэн ыраастыахха соп үһү.

Ходуһа дэриэбинэттэн тэйиччи буоллаҕына, икки мастаах күрүө даҕаны бараан соп. Мин Сылгыгга биллэҕим уолаттарыгар бинр улахан алааһы оннук күрүөлэппитим "суоһу кинрдэ, алдьатта" диэбэттэр. Тоҕо диэтэххэ, күрүө оттоон бүтүөххэр эрэ диэри туһальыр. Онтон ыла аһан кэбиһиэххэ соп. Бэ ыйыгар сир-дойду барыта көҕорон, тот суоһу үрдүнэн кото, тоҕо анна сатаабат.

Аны күрүөнү ортотуран бинр мастаан баран, аллараа-үөһээ оттүнэн хатылаах боробулуохаҥан тардан кэбиһиэххэ соп. Оччотугар тутуута быдан чэпчиир, түргэтиир.

Биһигэ оннук күрүөнү 10-са сыллааҕыта улахан «Комплекс» бааһынай хаһаайыстыба Таатта үрэҕин Нэлим диэн сир дуҕатын астаран, 70 гаалаах ходуһатын эргиппитэ. Ону таһынан, 100-чэкэ гектардаах икки бааһынатын күрүөлээбит. Олору таһынан, быйыл Аммаҕа Хахыйах учаастагар саха сылгытынан дьарыктанар «Кулаада» хаһаайыстыба бинр алааһы эмиэ хатылаах боробулуоханы туһанан күрүөлээбиттэр.

Итинник боробулуохаҥы иитэриниэт ноҥүө буолан, Хабаровскайга, Улан-Удэҕэ эрийэ сырыттым. Араас суоннаах, сыаналаах дэлэй эбит. Бэйэлэрэ да тиэйэн илдьэн биэрэргэ собулэһэллэр. Онтон сылтаан, маннык этиилээхпин. Улууспут дьаһалтата, Тыа хаһаайыстыбатын управленнета бу дьыаланан анал дьарыктанан, сайаапка хомуйан, маннык боробулуоханы сороҕун улуус тыа хаһаайыстыбатыгар көрбүт харчытыттан төлөөн киниэн, чэпчэтиллээх сыанаҕа аҕалан тарҕатыахха диэн.

Аны "электронаетух" туһунан билээри, үөлэнньэхпэр, Хангалас кырдьаҕас фермериэр Е.С.Лебедевкэ эрийэ сырыттым. Онуоха Егор Семенович Новгутэ бинр Е.С.Денисова диэн эмиэ фермер дьахтар 100-тэн тахса гаалаах бааһынаны оннук электробостуугунан күрүөлээбит. Ону соҕурууттан сурутан ылбыт. Ол кэмиллэриэр хас эрэ биэрэстэ сиитиэгэ боробулуоха, ону туттарар кунуопкалар уонна акумулятор баллар үһү. Ону 4-5 м арыттаах туруорулуубут сиитиэгэ остуолбаларга 4 эрэтиэн үөһэ отто хатылаах, онтон аллара көннөрү, салгыы эмиэ хатылаах, дьэ, ол аныгар электробостуук боробулуохатын тардаллар үһү. Туох да кинрбэт эбит эрээри, сыаната ботуччу буолуон соп. Арай итиэннэ өйдоотоххо, күрүөҕэ көннөрү урукку төлөнүүн, хаалбыт уот да бороболуохатын туһаныахха соп эбит. Холобур, үрдүкү үүнүстордуе сүүйүөх оннугар. Маны таһынан суоһу сылдьар оттун үс, куттала суох оттун икки да мас онгордоххо, эбэтэр үрдүн көннөрү боробулуоха да гынахха, барсыан соп курдук.

Ол гынан баран, саамай ордуктара – өймокоонор, Винокуров күрүөтэ буолуон соп эбит.

Николай Тимофеевич Винокуров Саха сиригэр кэнэҥнэк биллэр сылгы иитиитигэр урут, билигин да ким да ситиһэ илик үрдүк көрдөрүүлэрдээх, мин Арассыыйа Үлэтин Героя буолуон соптоох диэр «Тоҥор» фермер, билигин кэпэрэтиип салаайаччыта.Кинилэр бу сылларга 5 саҥа сылгы баатын, 92 биэрэстэ(!) саҥа 3 мастаах күрүөнү туппуттар. Күрүөлэрин остуолбата "Урал" массыына куусаҕар туора батар 207 см уһуннаах көннөрү суон титириктэн (синньигэс тиинтэн) оноголлор үһү. Суон сиэрдийэ торут отто эмиэ остуолба буо- луон соп эбит. Олору сир кыраын көннөрү 10-са см ылан, конотүк олордон баран, не-тае оттүлэриттэн мас тоҥоҕолору сиргэ батары саайан баран, 30 кыраадыс курдук ингэри остуолба үөһэ оттүгэр 12 см тоҥоҕонон саайтальыллар эбит. Сиэрдийэлэрин уһуннара –7 миэтэрэ. Бастаан, 2 остуолбаны икки ардыларын 7 м туруораллар, онно 3 сүүрүөхтэрин саайаллар. Ол кэнниттэн ортотугар 2 остуолбаны эбии туруоран, 15 см тоҥоҕонон туттараллар үһү. "Оччотугар остуолбаларын икки арда 2,3 м арыттаах буолан, күрүө боҕо буолар", – диир талааннаах кэпсэппитэр Николай Тимофеевич. Ону таһынан, кини остуолбалары, сиэрдийэлэри хайаан да сиргэ сытыаран, 4 сириэн хатырыктаныахтаах диир.

Маннык Винокуров күрүөтэ туох ордуктаах буолай? Баҕаналара сиитиэгэс, кылгас буолан, сүгэргэ-көтөҕөргө, таһарга чэпчэкки. Биһиэхэ курдук тыаһыычаан умуһаҕы хаспаккын, олуту оногоккун. Саамай кылаабынайа, маннык күрүө эмиэ бирбэт буолан, үйэтэ уһун – 50-са сыл барыан соп. Кэлин сылын аайы оромуоннэн, молтох оттун уларытан истэхх, тоҥо баҕарар барыан соп. Онон бу Винокуров күрүөтүн биһиги диэки оногоо сатыахха соп этэ.

Түмүк

Хатылаан эттэхх, сир үлэтигэр күрүөлээйии – сүрүн үлэ буолар. Онуоха билиҥ, ырыаҕа «кинэхэ бэрт кыра, быычыкаайык наада диэн» диэллэриниҥ, нэһилиэк дьаһалталара быйыл күрүө туттаччыларга кыра да буоллар, көҕүлээн, кинэмиэтиргэ саатар 5-10 тыс.солк.көрүохтэрин соп этэ. Эбэтэр ити суруйбутум курдук, улуус хатылаах боробулуоханы чэпчэтиллээх сыананан киниэн аҕалан биэриэн соп. Бүтэнигэр, быйыл улууспутугар сир оногуутугар, күрүө тутуутугар кыра «оробөлүүссүйэтэ» биллэриэҕиҥ диэбит. Онтон ханнык да оробөлүүссүйэ кыра-улахан сиэртибэтэ суох буолбат. Ол аата көрүллүбүт үбү атын наадаларга туттубакка, барытын-үксүн сир оногуутугар, күрүө тутуутугар утуохха. Ол сыалга дьону түмүөххэ, түмсүөххэ. Эбэх өйдөтөр, быыаарар үлэни, мүннэхтары ыытыахха.

Иван ПОНОМАРЕВ.

ТЭРИЛТЭ ТҮБҮГЭ

Чурапчытаабы прокуратура 2022 сылга 2 тыһыынчаттан тахса кэрингэ сокуону кэһиини булла

Бу сыл тохсунньу 12 күнүгэр Российскай Федерация прокуратурата тэриллибитэ 301 сылын туолла. РФ прокуратурата былаас биир да салааларыгар киирбэт структурнай уонна функциональнай уорган буолар.

Биһигин прокураарга саҥа ирдэбиллэр уонна ордук уустук соруктар туралларын. Бүгүн прокуратура уоргана быраабы туһанар практикаҕа олоҕурбут сокуоннар туруктарын туһунан ситэриилэх уонна ситэриилэх былаас уоргана ньыманы ыытыыларыгар дьоһун суоллаах бириэллэр. Чуолаан, прокуратура үлэтин сүрүн хайысхата, ол иһигэр дьон олоҕун-дьаһаҕын, куттал суох буолуутун уонна интэриэстэрин олохтууруттан тутулуктааҕа костор.

2022 сылга ороһуон прокуратурата 2 тыһыынчаттан тахса кэрингэ сокуону кэһиини булла. Кинилэри туоратар сыалтан 160-са бырачыаһы, 590-са представлениены киллэрдэ, сокуону туоратар уонна күомчүлүммит быраабы чолуугэр түһэрэр сыаллаах 270-са сайабылыанньа суукка ыытыллан көрүлүннэ. 600 кэриҥэ буруйдаах кини дисциплинарнай уонна административнай эпиэтиҥэскэ тардылынна.

Прокуратура бэрэбиэркэтин матырыйаалларынан 4 холуобунай дьыала тэриллэн суукка көрүлүннэ, буруйдаахтар, бу иһиҥэр дуоһунастаах сирэйдэр эпиэтиҥэскэ тардылыннылар.

Прокуратура 400-тэн тахса кини үлэтин быраабын комуескэтэ, ол иһиҥэр 378 кини толору хамнас ылыахтаах бырааба комуескэнэ.

Эмиҥэн-томуоҥ хаачыйыыга, хаачыстыбалаах уонна кэмиҥэр медицинскэй комоҥу, индивидуальнай сиргэстибэлэриҥэн хаачыйыыга быраактар комуескэниилэр.

Былаас уорганнарын кытта эмсэҕэлэсибит гражданнар быраактарын чолуугэр түһэрэргэ ыкса үлэлэһэн, кыһалҕалаах элбэх кыбартыыралаах дьиэлэр реестриттэн 1 дьиэ туоратыллан, 15 кыбартыыра күлүүһэ хаһаайыныарыгар туттарылынна.

Национальнай быраайыактары көрүү-истии түмүгүнэн 50-тан тахса сокуон кэһиитэ бэлиэтэниэ уонна туоратылынна.

Олох-дьаһах хомуналынай хаһаайыстыба эйгэтигэр нэһилиэнньэни хомуналынай өгөлөн хаачыйыны боппуруостара туе хонтуруолга туралларын. Бэрэбиэркэлэр түмүктэриҥэн тэриллэр тиксэриллибит энергетическэй ресурсалары толоспеттэрэ көһүннэ. Үлэ түмүгүнэн сыл устата уонсаҕа 26 молуйуон солкуобайтан тахса иэс толомно.

Урбаан субъектарын быраактарын уонна сокуонтан интэриэстэрин тутуһуу уонна кинилэргэ судаарыстыбаннай уонна муниципальнай өгөлөрү биэрии, оны тэҥэ судаарыстыбаннай уонна муниципальнай контрактарынан толору уонна биримэтигэр толоһуну хаачыйыы үлэтэ барда. Манна уонсаҕа 90-тан тахса сокуон кэһиитэ булуллан туоратылынна.

Айылҕаны, тыа кыалларын, салгыны, уу объектарын, сирдэри харыстыырга үлэ барда. Манна уонсаҕа 190-тан тахса сокуон кэһиитэ булуллан туоратылынна.

Сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор быраактарын комуескэһиитигэ болҕомто уурулунна.

Баломуочуйалаах уорганнар харларыта биирдэ үлэлэһиилэрин ситэрэн биэрэргэ, арыгылаһыны уонна сокуону кэһиини сэрэтиигэ, буруйу өгөрүүнү сэрэтиигэ туһуланар үлэ ыытылынна. Ордук тулаайах уонна көрүүтэ-истиигэ суох хаалбыт оҕолору дьиэлэн хаачыйыны боппуруостара хонтуруолга сыыппыттара.

Коррупцияны утары сокуон толоруутун хонтуруоллаһын үлэ биир сүрүн хайысхатынан буолбута. Аастыт сылга 120-тэн тахса сокуон кэһиитэ булуллан, 30 буруйдаах сирэй дисциплинарнай уонна административнай эпиэтиҥэскэ тардылынна.

Прокуратура көрөр хонуутугар нэһилиэнньэ куттала суох буолуутун, экстремистскэй уонна террористическай үлэни сэрэтии боппуруостара турбуттара. Манна 90-са сокуон кэһиитэ булуллан туоратылынна. Буруйу өгөрүүнү сэрэтэр сыалтан тустаах үлэ ыытылынна.

Ол курдук, 2022 сыл түмүгүнэн буруйу өгөрүү - ахсаана аҕыйаата. 2021 сылга 171 буруй бэлиэтэммит буоллаҕына, 2022 сылга 148 буруйу өгөрүү таҕыста. Бэлиэтэн эттэхх, атын кини мальын-сальын уоруу 75-тэн аччаан, 53-кө тэҥнэстэ. Арыгы испит туруктаах ыалдьан буруйу өгөрүү 59-ка тэҥнэстэ, 2021 сылга – 64. Ол эрээри сыл түмүгүнэн кини эчэтии ахтаана элбэстэ – 24-тэн 38-ка диэри.

Саҥа үүнүмүт сылга үлэ сүрүн соругунан олохтоох нэһилиэнньэ социальнай харыстабыллаах буолуутун хаачыйыы, итинник үлэ быраабы, доруобуйа харыстабыла, олох-дьаһах боппуруостара, хаарбах туруктаах дьиэлэри саҥа дьиэҕэ көһүү пуондата, бириэмийэлэх дьон уонна бэтэрээннэр, тулаайах оҕолор интэриэстэрин көмүскүүһүн, буруйу өгөрүү утары үлэ буоллаллар.

Үлэ өссө биир туһаах хайысхатынан коррупцияны утары охсуһуу буолар. Онон боппуруос күүстээх хонтуруолга турара биллэр.

Чурапчы улууһун прокуратурата.

СӨРГӨХ ДЬАҺАЛ

«БУОЧАРДАР...БУОЧАРДАР...» күрэхтэһии кыайыылаахтара ааттаннылар

Тохсунньу 20 күнүгэр улуустаабы киин бибилэтиэкэ аҕар саалатыгар «Буочардар...буочардар...» диэн Аан дойдуга илиитэн суруйуу күнүгэр аналлаах тэрээһин ыытылынна. Тэрээһин сүрүн сыалынан - сахалыы сурукка-бичиккэ болҕомтону ууруу, илиитэн суруйууга ытыктабылы иитэрии, кыраһыабайдык суруйарга дьулуһуу буолар.

«Графология-буочар туһунан наука» диэн кинигэ быыстапката, бибилэтиэкэ үлэһитэ В.И Душкина хаһыан уурбут раритет маллара: боруолаах мас уруучуката, чэрэниилэ иһитэ, 1962 сыллаах «Пропись» тэтэрээтэ уонна үөрэхтээһин тэриллэрэ ыытыт «Бастыҥ буочар» диэн илиитэн суруллубут үлэлэр быыстапкаларын күонкурус кыттаачылара сэҥээрэн, сөбө-махтаһа кордүлэр.

Аҕаарчыны кытары үлэлиир салаа испэсэлиистэ Р.В. Петрова урукку ыраастык суруйуу уруоктарын соргутан, буукубалар хайдах суруллалларын кордөрөн көпеэтэ, суруйан хоонньоро эриллилэрэ өгөртөрдө, С.А. Дьячковская «Графология» ноҥуо буочар кини майгытын-сигилитин быһаарарын туһунан сиҥилии көпеэтэ. Биэчэр саамай мунгуулаах түгэнинэн «Бастыҥ буочар» диэн күрэхтэһии буолла. Манна ааптар идэлээхтэр, оскуола оҕотуттан аҕам саастаахтарга тиийэ, кытыннылар. Кыттаачылар биир дойдулаахтыт, суруйаачы С.С. Яковлев- Эрилик Эристиин «Кыраттан орпут» диэн көпеэниттэн быһа тардыыны сыыһата суох, саамай үчүгэй буочардарынан устан ыллылар.

Барыта 15 үлэ толорулунна. М.С. Артемьева, А.Н. Коркина, М.Н. Кузьмина саастааптаах дьүүллүүр сүбэ кыайыылаахтары быһаарда.

Күрэх түмүгүнэн, «Кылаан кыайыылааҕынан» бэлиитэлээх сыныалаппа олорор Римма Николаевна Коркина, 1 миэстэ - Чурапчытаабы оҕо ускуустуба оскуолатын учуутала Катерина Константиновна Захарова, 2 миэстэ - И.М.Павлов аатынан орто оскуола учуутала Анастасия Дмитриевна Сивцева, 3 миэстэ Екатерина Ивановна Осипова буоллулар. Чурапчы улууһун Бэлиитэлээх олохтоохо, культуура бэтэрээнэ Василий Николаевич Дьячковскай оскуолатааҕы сылларын ахтан, илиитэн суруйуу туһалааҕын туһунан санаатын эттэ.

Алеся Пинигина - С.А. Новгородов аатынан орто оскуола 6-с кылаасын үөрэнээчитэ кыраһыабай, ыраас буочара мустубут дьону барыларын сэхтэрдэ.

Бу тэрээһиҥ чаанньай урбаанньыттар – Руслан Ноев («Электродом»), Зоя Сивцева («Ситим»), Прасковья Захарова («Все для дома») биир санаалаах ойоон, бэйэлэрин бириистэрин туруоран, дьоннорун-сэргэлэрин улаханнык үөрүүлэр.

Маннык күрэхтэр дьиэ кэргэн, тэриллэ, уопсастыбаннай түмсүүлэр истэриэн мэлдьи кохтоохтук ыытыллан, илиитэн суруйуу умнуллан хаалбакка, кэрэхсэнэ турдун .

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

КИҺИ УОННА СОКУОН

Саа хаһаайына олохтон туоруур түгэнигэр

Арассыыйа Федерациятын 1996 сыл, ахсынньы 13 күнүнээҕи 150 №-дээх Федеральнай сокуон 27 ыстатыйатыгар олоҕуран, саа хаһаайына олохтон туоруур түгэнигэр, кини аатыгар регистрацияламмыт уотунан эстэр сааларын быстах кэмиэ Полиция уонна Росгвардия сотрудниистарынан ыыллар. Эбэтэр кэргэнэ, оҕолоро, чугас аймахтара полиция отделыгар кэлэн, сааларын туттараллара булгуччулаах. Өлбүт кини уотунан эстэр сааларын кэргэнэ, оҕолоро эбэтэр чугас аймахтара сааны туттарбат, дьиэлэригэр хаалаа сытар, эбэтэр сааны көҥүлэ суох туттар түгэнэриигэр, кинилэр административнай эпиэтиҥэскэ эбэтэр хоруобуйай дьыалаҕа тараллыахтарын сөп.

Ыллыыбыт саа полиция отделыгар - былдьаммыт, туттарылыбыт хоско нэһилиэннык документтаах буолан ылыар диэри, биир сыл устата сытыан сөп. Нэһилиэстибэ документтарын Чурапчытаабы нотариуска тиийэн биллиэргит ирдэнэр. Биир сыл кэнниттэн нэһилиэннык документ толорон ылбат түгэнигэр, уотунан эстэр саа утилизацияланыан сөп. Нэһилиэстибэ документтарын сатаан толорсубат түгэнигэ, сааны кэргэнэ баҕа оттүнэн, маннык ааттан (харчыга) туттарыан сөп.

Ол курдук, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын 12.02.2004с. 63 №-дээх ууруаҕар олоҕуран:

- доруоп саа 6000 (алта тыһыынча) солкуобайга тэҥнэһэр;

- буулдьа саа 8000 (аҕыс тыһыынча) солкуобайга тэҥнэһэр.

Сааны баҕа оттүнэн маннык аадырыска кэлэн туттараҕыт: Чурапчы улууһун Крупская аатынан уул. 3 "а" №-дээх дьиэтэ, 28 №-дээх кабинет. Чурапчы ороһуонун лицензиялыыр – көҥүллүүр үлэ отделениета. Ирдэнэллэр документтар: паспар, ИНН, счет реквизитэ, кэргэнин буолуу туоһу сурута, саа хаһаайына олбүтүн туһунан туоһу сурук.

Чурапчы ороһуонун лицензиялыыр – көҥүллүүр үлэ отделениета.

СЫННЬАЛАҺҺА

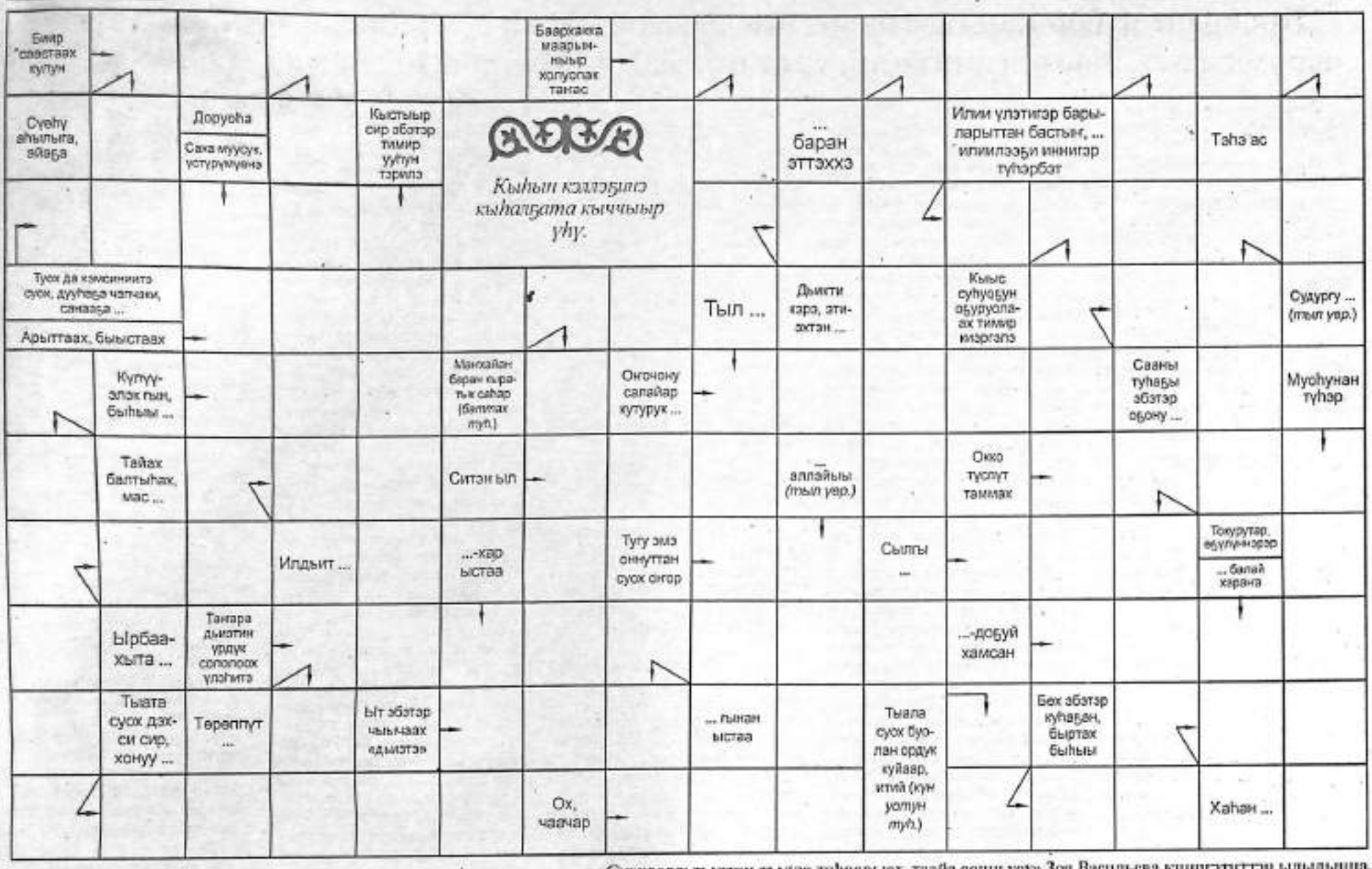

«Сканворд: тылтан тылла таһаарыах, тааһа оонньуох» Зоя Васильева кинигэтиттэн ылылынна.

Хаһыат 2-с №-гэр тахсыбыт сканворд эпиэтэ: Туруору: хаабах, дьабын, адарай, сэпиэ, эмиэкэ, эһир, миэлигэ, сиик, бастаа, далаһа, биэтэк, кэт, ингэр, бара, си, аат, бар, ром, этэ, Сытыары: хадьар, кистэлэг, баҕана, ныммис, сири, дабыдал, эбэкэ, ханай, элик, бэлэс, иг, сатаабат, тирэгэ, ааһар, мэ, сэт, батарар, кэмиэрэ.

ЗДРАВООХРАНЕНИЕ

САХАМЕДСТРАХ

Кардиолог о самом опасном осложнении после COVID - 19

Самое страшное, и увы, не самое редкое осложнение после перенесенной новой коронавирусной инфекции последствие – это вирусный миокардит. Если раньше такой миокардит был участью до 15% переболевших вирусной инфекцией, то сейчас, во времена постковида – уже порядка 25% пациентов получают диагноз, свидетельствующий о воспалении мышечной ткани сердца.

Подробную информацию о таком осложнении на сердце АО СМК «Сахамедстрах» получил у Елены Поповой, врача – кардиолога, кандидата медицинских наук, доцента Медицинского института СВФУ.

- Елена Капитоновна, расскажите, пожалуйста, по каким критериям можно заподозрить вирусный миокардит?

- После гриппа, ОРВИ, новой коронавирусной инфекции, часто встречаются жалобы на дискомфорт в грудной клетке, одышку и слабость. Многие из пациентов ждут, что такие симптомы пройдут сами по себе, принимают их как данность после болезни. До пандемии такое еще было возможно предположить, но ковид внес свои правила. Вирус по сей день коварен, и не изучен до конца. Сейчас в мире накоплены объемы данных, описывающие широкий спектр сердечно-сосудистых и тромботических осложнений коронавирусной инфекции. Для одной группы пациентов ковид оказался опасен не столь острым течением заболевания, сколь его последствиями.

Вирусный миокардит сегодня встречается у значительной группы пациентов, переболевших ковидом. Если раньше недолеченные ОРВИ и грипп или перенесенные «на ногах» имели последствие осложнений на сердце только у двух из десяти пациентов, то сейчас – такой диагноз после COVID -19 получает каждый четвертый.

- Ввиду чего возникает болезнь?

- Диагноз обусловлен воздействием вирусов непосредственно на сердечную мышцу, и аутоиммунное повреждение, вследствие ответной реакции на воздействие вируса, вызывающим повреждение мышцы сердца, в виде ее воспаления. В большинстве случаев вирусный миокардит дает о себе знать спустя некоторое время от начала болезни, иногда даже спустя месяц или два. Миокардит может проявляться учащенным сердцебиением, одышкой, потливостью, появлением болей в груди, быстрой утомляемостью. В запущенных случаях вирусного миокардита после COVID -19, человеку некомфортно лежать, он старается сесть, потому что лежа задыхается. Молодых людей вирусный миокардит также не обходит стороной, спортсменов в том числе. У меня на приеме был фитнес-инструктор, озвучивал те же жалобы на здоровье, перенес ковид в легком течении. Пациент заподозрил неладное вовремя: обратился спустя две недели после диагнозажновая коронавирусная инфекция», не стал ждать, когда симптомы усилятся. Лечение в его случае проходило всего на протяжении двух месяцев. В настоящее время самочувствие данного пациента хорошее, он продолжил работу, остается физически активным, ему удалось избежать прогрессирования заболевания и возможных осложнений.

- Что будет, если запустить вирусный миокардит?

- Серьезные проблемы со здоровьем. В некоторых случаях, вирусный миокардит может стать причиной развития осложнений в виде нарушений ритма сердца, тяжелой сердечной недостаточности. Если вы перенесли ковид, грипп или ОРВИ, у вас нарастает озвученная симптоматика, не тяните со временем, прислушайтесь к себе, и обязательно запишитесь на прием к врачу-кардиологу. К тому же, существует углубленная диспансеризация для переболевших COVID -19. Углубленная диспансеризация будет проходить в два этапа. Первый из них включает семь исследований: общий и биохимический анализы крови, измерение насыщения крови кислородом (сатурация), тест с 6-минутной ходьбой, спирометрия, рентген грудной клетки, прием терапевта. Для граждан, переболевших COVID-19, к этому списку добавится анализ на определение концентрации D-димера в крови, помогающий выявлять признаки тромбообразования. Все эти обследования можно будет пройти за один день. По их результатам врачи определят риски и возможные признаки развития хронических заболеваний, при необходимости для уточнения диагноза направят пациента на второй этап. Он будет включать еще три обследования - эхокардиографию, КТ легких и допплеровское исследование сосудов нижних конечностей. По результатам пациента направят к специалистам, если имеется необходимость, к врачу -кардиологу в том числе.

АО СМК «Сахамедстрах» напоминает:

Где можно пройти профилактический медосмотр и диспансеризацию?

Обычно, диспансеризацию проходят в той медицинской организации, к которой Вы прикреплены. Если же вы поменяли район проживания, можно записаться в соседнюю поликлинику, предварительно обсудив это со своим страховым представителем АО СМК «Сахамедстрах». О возможности прохождения профилактических осмотров, включая диспансеризацию, в том числе в вечерние часы и в субботу, а также о дистанционной записи на медицинские исследования ознакомьтесь на сайтах медицинских организаций.

Абсолютно по всем вопросам оказания бесплатной медицинской помощи в рамках ОМС, вы можете обратиться к нам по телефону:

122, наш сайт: https://sakhamedstrakh.ru/index.php

С заботой о вас и вашем здоровье, АО СМК «Сахамедстрах».

ОМВД ИЗВЕЩАЕТ

Проводят отбор кандидатов из числа граждан на обучение в образовательные организации системы МВД России в 2023 году

Направления подготовки и краткая характеристика:

Оперуполномоченный — проводит оперативно-розыскные мероприятия и занимается сбором информации в рамках оперативно-розыскной деятельности (подготовка сотрудников для подразделений Уголовного розыска, Экономической безопасности и противодействия коррупции, по контролю за оборотом наркотиков).

Участковый уполномоченный полиции — обеспечивает общественный порядок на обслуживаемой территории, предупреждает и пресекает преступления и правонарушения.

Эксперт-криминалист — занимается сбором и исследованием улик с места происшествия, проводит экспертизы.

Следователь — должностное лицо, которое имеет право возбуждать уголовное дело и проводить предварительное следствие по нему.

Специалист по защите информации — подготовка сотрудников для подразделений информационных технологий, связи и защиты информации.

Правила и условия поступления в образовательные организации МВД России на очную форму обучения за счет средств федерального бюджета

МВД по Республике Саха (Якутия) ежегодно комплектует образовательные организации системы МВД России, которые за счет средств федерального бюджета на основе целевого приема готовят специалистов для подразделений органов внутренних дел Российской Федерации.

На обучение в образовательные организации МВД России принимаются граждане мужского пола в возрасте от 17 до 25 лет (на год поступления), отобранные в установленном порядке комплектующими органами, являющиеся гражданами Российской Федерации, имеющие документы государственного образца о среднем (полном) общем или среднем профессиональном образовании, положительно характеризующиеся по месту работы (службы) или учебы, способные по своим личным и деловым качествам, физической подготовке и состоянию здоровья исполнять возложенные на сотрудников полиции обязанности и успешно прошедшие конкурсные вступительные испытания, ростом не ниже 160 см (для 1-2 группы предназначения) 155 см (для 3 группы предназначения). Срок обучения по очной форме – 4 года по программе бакалавриата, 5 лет по программе специалитета.

Одновременно с зачислением на учебу курсанты принимаются на службу в органы внутренних дел Российской Федерации с присвоением специального звания «рядовой полиции». Во время обучения курсанты находятся на полном государственном обеспечении, им предоставляется жилье, обмундирование, питание, выплачивается денежное довольствие. В соответствии с Законом РФ «О воинской обязанности и военной службе» за время обучения и дальнейшей службы в органах внутренних дел курсантам предоставляется отсрочка от призыва на воинскую службу. Гарантируется 100% трудоустройство. По завершении обучения выпускникам выдается диплом государственного образца и присваивается специальное звание «лейтенант полиции».

Основные образовательные организации МВД России

- ФГКОУ ВО «Краснодарский университет МВД России» г. Краснодар
- ФГКОУ ВО «Санкт-Петербургский университет МВД России» г. Санкт-Петербург
- ФГКОУ ВО «Нижегородская академия МВД России» г. Нижний Новгород
- ФГКОУ ВО «Воронежский институт МВД России» г. Воронеж
- ФГКОУ ВО «Восточно-Сибирский институт МВД России» г. Иркутск
- ФГКОУ ВО «Дальневосточный юридический институт МВД России» г. Хабаровск
- ФГКОУ «Сибирский юридический институт МВД России» г. Красноярск

Алгоритм действий абитуриента, желающего поступить в образовательную организацию МВД России на очную форму обучения за счет средств федерального бюджета

1. Обратиться в орган внутренних дел по месту жительства (далее - комплектующий орган), получить перечень документов, необходимых для оформления личного заявления (с января по март года поступления), выяснить перечень ЕГЭ, которые необходимо сдать для поступления (для имеющих или получающих диплом о среднем профессиональном образовании ЕГЭ не обязательно).

2. В отделе по работе с личным составом комплектующего органа оформить личное заявление и предоставить необходимые для этого документы (до 1 апреля года поступления).

3. Пройти по направлению комплектующего органа предварительное медицинское освидетельствование (военно-врачебную комиссию) и комплексное психофизиологическое обследование.

4. При условии успешного прохождения профессионального отбора в комплектующем органе и успешной сдачи ЕГЭ прибыть в образовательную организацию МВД России на абитуриентские сборы (июль) с оригиналом документа, удостоверяющего личность, и оригиналом документа государственного образца об образовании.

5. Непосредственно в образовательной организации пройти окончательное медицинское освидетельствование, психофизиологическое исследование и тестирование в отношении наличия алкогольной, наркотической и иной токсической зависимости.

6. Непосредственно в образовательной организации сдать дополнительные вступительные испытания: русский язык и физическую подготовку.

На очную форму обучения на бюджетной основе могут поступать граждане Российской Федерации по следующим специальностям и направлениям подготовки:

- специальность 40.05.01 Правовое обеспечение национальной безопасности, специализация Уголовно-правовая, квалификация – юрист. Срок обучения 5 лет. Выпускники по данной специальности направляются для прохождения службы в следственные подразделения МВД России.
- направление подготовки 40.03.02 Обеспечение законности и правопорядка, профиль образовательной программы – Оперативно-розыскная деятельность (программа бакалавриата), квалификация – бакалавр. Срок получения образования – 4 года. Выпускники по данной специальности направляются для прохождения службы в подразделения уголовного розыска.
- направление подготовки 40.03.02 Обеспечение законности и правопорядка, профиль образовательной программы – Административная деятельность полиции (программа бакалавриата), квалификация – бакалавр. Срок получения образования – 4 года (на базе среднего общего образования, среднего профессионального образования). Выпускники по данной специальности направляются для прохождения службы в подразделения участковых уполномоченных полиции.
- специальность 40.02.02 Правоохранительная деятельность, специализация «Административная деятельность», узкая специализация «Деятельность участкового уполномоченного полиции», квалификация — юрист. Срок обучения 2 года 5 месяцев. Программа подготовки специалистов среднего звена.

По вопросам, связанным с оформлением документов для поступления на обучение в образовательные организации МВД России необходимо обращаться:

В группу по работе с личным составом ОМВД России по Чурапчинскому району, с. Чурапча, ул. Крупская 3 А, каб. 44, тел.: 41-489

Официальный сайт МВД по Республике Саха (Якутия)
https://14.мвд.рф
Instagram @mvd_yakutia

Официальные сайты образовательных организаций МВД России
https://краснодар.рф
https://университет.мвд.рф
https://нн.мвд.рф
https://вуи.мвд.рф
https://вуи.мвд.рф
https://двюи.мвд.рф
https://vk.com/priem_dvui
https://сибюи.мвд.рф

ОМВД России по Чурапчинскому району.

БИЛЬЭЭНИК ОБЪЯВЛЕНИЕ

Александр Григорьевич Монастырев аатыгар бэриллибит байыанай билиэт сүүрүгүнэн, дьиэ суоҕунан аҕыллар.

* * *

Петр Егорович Алексеев аатыгар 2016с. Чурапчытаабы техническэй коллеҥэ бүтэрбитэ туоһулуур диплом сүүрүгүнэн, дьиэ суоҕунан аҕыллар.

Сылаг нэһилиэгин олохтоохо, үлэ бэтэрээнэ, тапталлаах хорсунам, эдьиийбит, эбэбит
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
бу дьыл, тохсунньу 21 күнүгэр үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыттын. Аймахтарыгар, табаарыстарыгар, бары билэр дьонуогар дириҥник курдуйан туран биллэрэбит.
Хорсунэ, оҕолоро, быраата.

Сылаг нэһилиэгин олохтоохо, күлүү сайаҕыыт
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыттаан, убайбытыгар Григорий Григорьевичка, оҕолоругар, сиэнэригэр, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Григорий бэйиргэ тоҕоостоохторгэ, кэпсиллэр оҕолоро, сиэнэлэр.

Сылаг нэһилиэгин олохтоохо, сыгаастыт, кэйиннэлит
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыттаан, хорсунэ, убайбытыгар, быраапытыгар Григорий Григорьевичка, дьиэ хорсунэ, быраапытыгар Иван Григорьевич Макаровка, балтыбытыгар Анна Григорьевнаҕа, Октябрина Григорьевнаҕа, Лира Григорьевнаҕа, кэпсиллэр оҕолоругар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Тоҕоостоох аймах.

Чурапчы улуусун Үйүн Күүл бөһүөлэгин олохтоохо, ыытыллыр кэйиитэ
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
олохтон туораабыттаан, чугас дьонноругар, оҕолоругар, сиэнэлэригэр, тапталлаах хорсунэлэр Григорий Григорьевичка дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Туойуттан, Дьокуускайтан Окоемовтар, Гуляевтар, Монастыревтар.

Тапталлаах ийэтэ, эбэлэрэ, Сылаг нэһилиэгин олохтоохо
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыттаан, бэйэ ыаллаахтыгар, «Айылгы ОНАДь норуот айылгыгын саалаатын салайаачыттыгар Елена Дмитриевна Дьячковскаяҕа, хорсунэлэр, оҕолоругар, чугас дьоннуогар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Чурапчы улуусунааҕы культуура салаатата, бэйэ ыаллаахтар собуустара, «Айылгы ОНАДь коллектиба.

Сылаг нэһилиэгин олохтоохо, үлэ бэтэрээнэ ытыктыыр, тапталлаах эдьиийбит
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыттаан, хорсунэлэр Григорий Григорьевич Макаровка, бэйиргэ тоҕоостоох быраатыгар Николай Петрович Чепаловка, оҕолоругар, сиэнэлэригэр, бары чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Сылаатын Трофимовтар, Дьокуускайтан Чепаловтар, Божественовтар, Чукровтар, Кытаатан балтыгыт Маша Судьо хорсунэлэр.

Сылаг нэһилиэгин олохтоохо, ыытыллыр сыгаастыт
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
олохтон туораабытынан, хорсунэлэр Григорий Григорьевичка, кыргыттарыгар Леноҕа, Моноҕа, сиэнэлэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Мырылаттан, Одьулууттан, Чурапчыттан Кривошапкиналар.

Сылаг нэһилиэгин олохтоохо, мэлдьэхтэр сыгаастыт
ЧЕПАЛОВА Федора Петровна
олохтон туораабытынан, хорсунэлэр Григорий Григорьевичка, кыргыттарыгар Леноҕа, Моноҕа, сиэнэлэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Мырылаттан, Одьулууттан, Чурапчыттан Кривошапкиналар.

Талайтан тэрэппэт доруобуйа харыстабылын бэтэрээнэ, Хоту көмөрүлүү кыттыылаах
ПИНИГИН Иннокентий Егорович
мэрдэннэрэ мэлдьэн олохтон туораабытынан, чугас аймахтарыгар, оҕолоругар, сиэнэлэригэр, хос сиэнэлэригэр, бэйэ дьоннуогар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Аймахтара Старостиналар.

Үлэ, доруобуйа харыстабылын бэтэрээнэ, Дириҥ бэлиитэлэргэ эр сылларга эмхэтэлэн үлэлээбит
ЭВЕРСТОВ Михаил Петрович
олохтон туораабытынан, оҕолоругар, сиэнэлэригэр, чугас дьоннуогар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Чурапчытаабы кини бэлиитэ коллектиба, профсоюуба, Дириҥтээҥи врачебнай амбулатория коллектиба.

Баш редактор - Л.М. СТРУЧКОВА.
Кыраайыскылаах эдиитэр - Е.Г. МАСАРЧИЙСКАЯ
Технологическай эдиитэр - А.Н. ЗАХАРОВА
Корреспондент - С.А. ЖЕЛДОРПЕЙСКИЙ, М.К. ПЕТРОВА.
Тэсиргэлэтэр - Л.К. ГОГОВА.
Бэлэтэлэнэр - Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тэриллэр тиэрэ СӨ Бырабыыталыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабыт" Суоттаах-бириэмиэ редакциятынан.
Тэриллэрэ: СӨ "Сахабыт" ГАУ
Тэриллэрэ: почтаҕа: 677000, Дьокуускай к., Ленин проспекта уол. 31. Бэл кэб. телефон: (411-2) 34-29-17 e-mail: sahabyt@mail.ru Российскай Федерация Түмэлгэтигэр СО сыныгыттар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт номыр - ПИ ТУ14-00569.

Эдиэнньэ адресыта: 678470, Чурапчы сэл., Кө1 Мэрэс уол., 16 "а".
Телефоннар: эдиитэр - 41-332, отделлар - 41-265.
Почта: sanaolok@mail.ru, sanaolok.ru
Odnoklassniki: @sanaolok

Бэчээтэлэ: № 3 (11880)
Корсунньу: 2 бөлүүк
Ахсаана 1200. Хайыыт сыаната: 20

Хаһыат суолтатын, маннык-маннык ыстатыйалар, сурук-бичиик, сурах-ойуу, сонун-хотун, ыытыллыбыт дьыалалар, сонуннар, ыытыллыбыт сонуннар, ыытыллыбыт дьыалал